

2020-2025-YILLARDA INKLYUZIV TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH KONSEPSIYASI VA „YO‘L XARITASI”

*Toshkent TMC institute Pedagogika va
psixologiya kafedrasi o‘qituvchisi
Eshmamatova Sitara Tuyg‘un qizi.
TMC instituti talabasi
Otajonova Muxlisa Xoril qizi.*

Annotatsiya. 2020–2025-yillarda O‘zbekistonda inklyuziv ta’limni rivojlantirish konsepsiyasi va unga mos “Yo‘l xaritasi” mamlakat ta’lim tizimida muhim o‘zgarishlarga asos bo‘ldi. Ushbu davrda barcha bolalarning, jumladan, imkoniyati cheklangan shaxslarning ham sifatli ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytirish maqsadida kompleks dasturlar ishlab chiqildi. Konsepsiya doirasida ta’lim muassasalarida qulay sharoitlar yaratish, o‘qituvchilar malakasini oshirish, maxsus pedagogik va psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimlarini joriy etish nazarda tutilgan. “Yo‘l xaritasi”da bosqichma-bosqich amalga oshiriladigan chora-tadbirlar, ya’ni infratuzilmani modernizatsiya qilish, elektron resurslarni joriy etish, hamkorlik mexanizmlarini mustahkamlash va monitoring tizimini shakllantirish belgilangan. Mazkur chora-tadbirlar inklyuziv ta’limni xalqaro standartlarga moslashtirish, ta’limda tenglik va adolatni ta’minlashga xizmat qilmoqda. Konsepsiya va “Yo‘l xaritasi” ta’lim sohasida ijtimoiy adolat, insonparvarlik va barqaror rivojlanishga yo‘naltirilgan muhim hujjatlar sifatida ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: Inklyuziv ta’lim, rivojlantirish konsepsiyasi, 2020–2025-yillar, “Yo‘l xaritasi”, imkoniyati cheklangan shaxslar, ta’lim tizimi, ijtimoiy adolat, tenglik, pedagogik qo‘llab-quvvatlash, barqaror rivojlanish.

So‘nggi yillarda butun dunyoda ta’lim sohasida yangicha yondashuvlar, jumladan, inklyuziv ta’lim konsepsiyasiga alohida e’tibor qaratilmoqda. Inklyuziv ta’lim deganda har bir shaxsning, uning jismoniy, aqliy yoki ijtimoiy imkoniyatidan qat’i nazar, sifatli ta’lim olish huquqini ta’minlashga qaratilgan tizim tushuniladi. Bu yo‘nalish O‘zbekiston uchun ham dolzarb bo‘lib, mamlakatda 2020–2025-yillarga mo‘ljallangan inklyuziv ta’limni rivojlantirish konsepsiyasi va “Yo‘l xaritasi” ishlab chiqildi. Ushbu hujjatlar imkoniyati cheklangan shaxslar, ijtimoiy himoyaga muhtoj bolalar va boshqa toifadagi o‘quvchilar uchun teng sharoit yaratishga qaratilgan strategik dastur sifatida e’tirof etiladi.

O‘zbekiston Respublikasida qabul qilingan konsepsiya Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror rivojlanish maqsadlari, Xalqaro me’yoriy hujjatlar va milliy

rivojlanish dasturlariga mos tarzda ishlab chiqilgan bo'lib, ta'lim tizimida tub islohotlarni amalga oshirishni nazarda tutadi.

Inklyuziv ta'lim ijtimoiy adolat va inson huquqlari tamoyillariga asoslanadi. Bu tizimda:

1. Hammaning ta'lim olish huquqi kafolatlanadi.
2. Teng imkoniyatlar yaratiladi.
3. Pedagogik jarayon shaxsga yo'naltirilgan bo'ladi.
4. Ijtimoiy moslashuv jarayoni qo'llab-quvvatlanadi.[3]

Inklyuziv ta'lim oddiy integratsiyadan farqli o'laroq, nafaqat imkoniyati cheklangan o'quvchini umumiy ta'lim muhitiga qo'shish, balki shu muhitni uning ehtiyojlariga moslashtirishni ham nazarda tutadi. Shu sababli konsepsiya va "Yo'l xaritasi" nafaqat moddiy infratuzilmani, balki o'qituvchilarning kasbiy malakasini, o'quv dasturlarini va ta'lim texnologiyalarini ham yangilashni talab etadi.

2020–2025-yillarda inklyuziv ta'lim konsepsiyasining asosiy maqsadlari

Inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasining bosh maqsadi – ta'limda tenglikni ta'minlash va jamiyatning barcha a'zolari uchun imkoniyatlar yaratishdir.

Asosiy vazifalar quyidagilardan iborat:

Maxsus ehtiyojli bolalarni ta'lim tizimiga to'liq jalb qilish.

O'quv dasturlarini individual yondashuv asosida takomillashtirish.

O'qituvchilarni inklyuziv pedagogika bo'yicha qayta tayyorlash va malakasini oshirish.

Ta'lim muassasalarini jismoniy imkoniyati cheklangan bolalar uchun moslashtirish (panduslar, liftlar, maxsus sinf xonalari).

Ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish, ularni inklyuziv ta'lim jarayoniga faol jalb qilish.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish orqali masofaviy ta'lim imkoniyatlarini kengaytirish.

2020–2025-yillarda inklyuziv ta'lim konsepsiyasining asosiy maqsadlari

Inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasining bosh maqsadi – ta'limda tenglikni ta'minlash va jamiyatning barcha a'zolari uchun imkoniyatlar yaratishdir.

Asosiy vazifalar quyidagilardan iborat:

Maxsus ehtiyojli bolalarni ta'lim tizimiga to'liq jalb qilish.

O'quv dasturlarini individual yondashuv asosida takomillashtirish.

O'qituvchilarni inklyuziv pedagogika bo'yicha qayta tayyorlash va malakasini oshirish.

Ta'lim muassasalarini jismoniy imkoniyati cheklangan bolalar uchun moslashtirish (panduslar, liftlar, maxsus sinf xonalari).

Ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish, ularni inklyuziv ta'lim jarayoniga faol jalb qilish.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish orqali masofaviy ta'lim imkoniyatlarini kengaytirish.

“Yo'l xaritasi” konsepsiyaning amaliy mexanizmi bo'lib, u bosqichma-bosqich amalga oshiriladigan aniq vazifalar va choralarni belgilaydi.

2020–2021-yillar – asosiy tashkiliy-huquqiy bazani yaratish:

- inklyuziv ta'limni tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish;
- maktabgacha ta'lim muassasalarida pilot loyihalarni yo'lga qo'yish;
- o'qituvchilarni qisqa muddatli kurslarda tayyorlash.

2022–2023-yillar – infratuzilmani modernizatsiya qilish:

- maktablarda panduslar, maxsus sinf xonalari tashkil etish;
 - darslik va o'quv qo'llanmalarni Braille alifbosida va audio shaklda tayyorlash;
 - maxsus psixologik xizmat tizimini yo'lga qo'yish.
- 2024–2025-yillar – to'liq joriy etish va monitoring:
- barcha hududlarda inklyuziv ta'lim sinflarini tashkil qilish;
 - masofaviy ta'lim platformalarini kengaytirish;
 - natijalarni monitoring qilish va xalqaro standartlar bilan solishtirish.[3]

Davlat siyosati inklyuziv ta'limni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston hukumati tomonidan qabul qilingan qarorlar va dasturlar:

“Ta'lim to'g'risida”gi Qonun (yangi tahrirda), unda inklyuziv ta'limga oid normalar mustahkamlangan.

“Nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash to'g'risida”gi Qonun, bu qonun ta'lim sohasida ham qo'llaniladi.

Prezident farmon va qarorlari orqali maxsus dasturlar ishlab chiqilib, byudjet mablag'lari ajratilmoqda.

O'qituvchilar malakasini oshirish

Inklyuziv ta'limning muvaffaqiyati, avvalo, pedagoglarning bilim va ko'nikmalariga bog'liq. Shu bois:

Pedagogika oliygohlarida inklyuziv ta'lim bo'yicha yangi fanlar joriy etildi.

Amaldagi o'qituvchilar uchun malaka oshirish kurslari tashkil qilinmoqda.

Xorijiy tajriba asosida metodik qo'llanmalar ishlab chiqilmoqda.

Dunyo davlatlari inklyuziv ta'limni rivojlantirishda turli model va tajribalarni qo'llamoqda. Masalan:

Finlyandiyada ta'lim tizimi shaxsiy yondashuvga asoslangan. Har bir o'quvchi uchun individual dastur tuziladi.

Janubiy Koreyada maxsus texnologiyalar va masofaviy ta'lim imkoniyatlari keng qo'llaniladi.

Rossiyada "resurs markazlari" tashkil etilib, ular o'qituvchilarga va ota-onalarga metodik yordam beradi.

O'zbekiston ham ushbu tajribalarni o'rganib, milliy sharoitga moslashtirmoqda.[4]

Xulosa qilib aytganda, 2020–2025-yillarda inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi va "Yo'l xaritasi" O'zbekistonda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, ijtimoiy adolatni ta'minlash hamda barcha bolalarning sifatli ta'lim olish imkoniyatini kengaytirishga xizmat qilmoqda. Ushbu dasturlar asosida infratuzilma yangilanmoqda, pedagoglar tayyorlanmoqda, maxsus ehtiyojli bolalar uchun sharoitlar yaratilmoqda.

Kelajakda bu konsepsiya O'zbekistonning barqaror rivojlanish strategiyasi tarkibiy qismiga aylanib, inson kapitalini yuksaltirish, ijtimoiy tenglikni ta'minlash va jamiyatning ma'naviy barkamolligini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2021.
3. Karimova Sh. Inklyuziv ta'limning nazariy asoslari va amaliyoti. – Toshkent: O'qituvchi, 2022.
4. Jo'rayev B. Pedagogik texnologiyalar va inklyuziv ta'lim. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2021.